

hol, bár ehhez a hazafias készség meg van, de hiányzik az anyagi erő».

A székesfőváros népoktatásügyének szentelt sorok zárják be a könyvet. Ezekben azzal az eszmével lép fel az érdeemes szerző, hogy a főváros saját népoktatásának ellátására képezzen magának tanítókat, állítson fel tanító és tanítónőképzőt. Ekként «a tanítói kar egységes képzültségi színvonala s a népoktatás egységes eredménye» biztosítva lesz. Szerencsétlen gondolat, mely, ha megvalósíthatnák, egységessé tenné, de egyszersmind rendkívüli mértékben le is szállítaná a főváros tanítói karának szellemi színvonalát. Ha a főváros azért tartana fenn képzőket, hogy önmagának neveljen tanítókat, kénytelen lenne a képzőiből kikérült tanítójelölteket, bármily gyengék legyenek is azok, alkalmazni, míg most egy egész ország tanítóságából, annak színe-javából válogathat. Ez a mostani rendszer helyes és az ügy érdekében fentartandó; helyessége mellett bizonyít az az elvitázhatatlan tény is, hogy a főváros tanítóinak szellemi életét — csekély kivétellel — a vidékről felkerült kiváló erők irányítják.

EMBER JÁNOS.

A magyarországi középiskolák múltja és jelene. A m. királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából az ezredéves ünnep alkalmára írta dr. *Fináczy Ernő*. Budapest, 1896. 210 lap. Ára 1 frt.50 kr.

Fináczy e legújabb könyve nemcsak tökéletesen beváltja, a mit címlapja ígér, azaz nemcsak világos és megbízható rajzát adja középiskoláink történetének és jelen állapotának, hanem megteszi ezt oly módon, mely ilyen alkalmi és még hozzá félig-meddig hivatalos jellegű munkánál ritkaságszámba megy. A történeti rész ugyanis egyik-másik pontjában eredeti levéltári kutatásoknak oly eredményeit is adja, melyek egészen újak; a jelen állapotok ismertetése pedig sok helyt elvi szempontokból való méltatássá és kritikává lesz.

A könyv történeti része, mely az egésznek $\frac{3}{7}$ -ed részét teszi, egy rövid bevezetésből és hét fejezetből áll. A bevezetés rövid történetét adja a mohácsi vész előtti fő- és középiskolai oktatásügyünknek (studium generale, facultas artium, scholæ parvæ és scholæ magnæ), a mennyire az e korra vonatkozó kevés adat és a könyv szűkre mért tere megengedi. Az I. fejezet adja a XVI. század középiskolái történetének általános áttekintését; a II. fejezet tárgyalja a katolikus középiskolai ügy, illetőleg a Jézus-társaság és a kegyes tanítórend gymnasiumainak történetét a XVI. század második felétől a XVIII. század második feléig; a III. fejezet a protestánsok iskolaügyét az utóbb említett időszakban; a IV. fejezet az első Ratio Educationist előzményeivel és következményeivel, azaz a középiskola ügyét Mária Terézia és II. József idejében,

az V. fejezet a második Ratiót, illetőleg középiskoláink történetét 1790-től 1848-ig, a VI. az «Entwurf» idejét, azaz a magyar középiskola történetét 1849-től 1861-ig; és végre az utolsó, a VII. fejezet rajzolja «A kísérletezés korszaka» czímnél az 1861-től (az októberi diplomától) az 1883-ig terjedő átmeneti korszak mozgalmait. 1883-mal, a középiskolai törvény megalkotásának évével kezdődik természetesen középiskoláink jelene.

E historiai fejezetek mindannyian arról tanúskodnak, hogy írójuk nemcsak a régebbi ismert tanügyi monographiákat és kiadványokat lelkiismeretesen áttanulmányozta, hanem a legújabbban a millennium alkalmából megjelent értesítőket és iskolatörténeteket is már gondosan feldolgozta. Sőt miként már bevezetőleg említettem, egyes fejezetek eredeti levéltári kutatások alapján eddig ismeretlen tényekről is értesítenek. Ily új adatokat tartalmaz nagyobb számmal a IV., az első Ratióra vonatkozó fejezet, de a III. és IV. fejezetben is találunk újat. A Ratióról egyébiránt könyve előszavában külön monographiát is ígér a szerző, melyet örömmel várunk.

A könyv második része, mely középiskoláink jelen állapotát vizsgálja, nyolcz fejezetre oszlik, melyeknek tartalmát a következő czímek jelzik: 1. Középiskolai törvényeink alapelvei. 2. Tanulmányi rendszer. 3. A testi nevelés. 4. Rendtartás. 5. A tanítás segédeszközei. 6. A tanárok. 7. Középiskoláink épületei. 8. Középiskoláink vagyoni állapota.

E fejezetek közül különösen az első kettő az, mely felülemelkedik a puszta regisztráláson, és minden mondatában élárulja, hogy oly ember írta, ki a tárgyalt alkotásokat nemcsak hivatásából kifolyólag hegyről-tövirre ismeri, hanem a ki egyfelől elméleti alapjaikat átértteni, másfelől gyakorlati alkalmazásuk módját is kellőképen felismerni tudja.

Az egész könyvön végigvonuló tapintatosság mutatkozik a monographiát bezáró kis epilógusban is, mely röviden érinti az-egységes középiskola, ez ismeretlen jövőjű conceptio, kérdését is.

A mondottak után felesleges volna hozzátenni, hogy Fináczy könyvének nemcsak középiskoláink, hanem nevelésügyünk történetét tanító intézeteink, azaz elemi és polgári iskolai tanítóképző-intézeteink könyvtáraiból sem szabad hiányoznia. A mit azonban e helyt hangsúlyozni akarok, ez az, hogy a pædagogiai vizsgára készülő tanárjelölteinknek, kik annyira szükölködnek kézikönyvek nélkül, nagy segítségére lehet Fináczy munkája. Mind behatóbb tanulmányok összefoglaló ismétléseül, mind pedig útmutatásul további tanulmányokra egyformán szolgálhat nekik. Az utóbbi cél szempontjából csak egy dolgot nélkülöztünk a derék munkában, t. i. középiskoláink tanügyi irodalma jelesebb termékeinek bibliographiai összeállítását. E hiányt is pótolják ugyan némileg a jegyzetek számos irodalmi rámutatásai, de ez természetesen nem

elegendő, mivel így mégis megesk, hogy a legbecsesebb termékeknek árva szócska sem jut. Így például egy betűvel sem emlékezik meg a könyv Salamon Ferencz «Középiskoláink reformja» című művéről, e munkáról, mely az Utasítások mellett határozottan legeslegkiválóbb productuma eddigi összes középiskolai pædagogiai irodalmunknak. A mi irodalmi viszonyaink mellett az értékesebb termékeknek időről-időre való legalább bibliographikus felelevenítése, azt hiszem, nemcsak szükség, hanem igazi kötelesség, talán az egyetlen, mely alól ily alkalommal, minő az ezredéves emlékünnap, még a tér szűke sem menthet fel.

WALDAPFEL JÁNOS.

Comenius Ámos János «Nagy Oktatástana». Latin eredetiből fordította Dezső Lajos, a sárospataki tanítóképző intézet igazgatója. Kiadta Steinfeld Jenő, Sárospatakon. 1896.

Comeniusnak, a XVII. század ezen legnemesebb szívű, leglánglelkűbb vezérférfiának, pædagogiai reformátorának legértékesebb és legjelentékenyebb műve kétségtelenül a *Didactica Magna*. Nagyhatásu gyakorlati tanítói és nevelői pályájának irányelveit, elméletét foglalta össze e művében, melyet 1628-ban írt cseh nyelven s azt kéziratban 1638-ban latinra fordítván, ekkor lett ismeretessé s csak élete végén összes műveiben (*Opera didactica omnia*) 1657-ben jelenített meg nyomtatásban. Bár tehát a most magyar nyelven megjelent Oktatástan csaknem harmadfélszázéves, bár annak tartalma a pædagógusok előtt eddig sem volt egészen ismeretlen hazánkban sem, bár sok találó észrevétele, finom megjegyzése ma már közhelylyé vált, sok talán el is avult, túlszárnyaltatott, mégsem habozunk kimondani, hogy Comenius magyar nyelvű Oktatástana még ma is nyereség irodalmunkra nézve, hogy annak olvasásából még ma is lelkesedést, inspiratiót meríthetünk tanítói és nevelői munkásságunk közben. Teljesen igazat adunk a mű derék fordítójának, hogy az «nemcsak a maga századában világot, hanem hivatva van korunk pædagógusainak elméjére is terméketlenül hatni».

És vajjon mi lehet az oka annak, hogy e mű még ma sem veszített hatásából s hatása alól nem menekül sem a laikus, ki talán újat is talál benne, — sem a szakember, ki a benne lerakott eszmékkel már ismerős? ! E mű nem okoskodás útján nyert és szárazon előadott elveknek, eszméknek foglalata, melyek csak eszünket illelnék — hanem egy az élet viharaiban megedzett férfi tapasztalatainak, az emberiség szomorú jelenén sírángozó és aggódó, jövőjeért és boldogságáért hön lelkesülő s azért ernyedetlenül munkálkodó önzetlen lélek élményeinek, terveinek,